

SZÁDOCZKI VERA

*Mária Terézia és az uralkodói család képe
latin nyelvű költemények tükrében**

A Jézus Társasága iskoláiban a funkcionális költészet és annak művelése kulcsfontosságú feladatnak számított, melynek egyik célja az volt, hogy a nemes úr, főpap látogatására köszöntőverset tudjanak mondani, esküvő alkalmával jókívánságokat megfogalmazni, halálesetkor az együttérzést, gyászt kifejezni. Ez az életben hasznos és elengedhetetlen dolognak számított. A tanulókat feltétel nélküli uralkodó-tiszteletre és hűségre igyekeztek nevelni a páterek. E két mozzanat találkozásából születtek az uralkodó(ka)t és családtagjai(ka)t megörökítő versek. Ezekre szép számmal találunk példát mind a költészetet tanulók, mind a kiforrott költők művei közt. Jelen tanulmány ezeket a költeményeket vizsgálja meg közelebbről: kik azok, akikhez verseket címeztek, milyen alkalmak, események váltak méltóvá a megörökítésre, és milyen retorikai eszközöket használtak a költők, hogy a királyi ház csillogásához méltóvá váljon költeményük.

A Mária Terézia uralkodását felölelő időszak összes latin nyelven született költeményének átvizsgálása és elemzése túllépné jelen tanulmány kereteit, ezért a gyökekhez nyúltam vissza: az iskolához – hogyan tanulták az uralkodót versben dicsérni. Tehát csak a jezsuita iskolák poéta osztályos növendékeinek elégiáiról és a repetensek költeményeiről lesz szó, illetve érintőlegesen a Jézus Társasága kötelékében élő és verselő páterek egy-egy művéről. Az, hogy a jezsuiták szemén keresztül vizsgálom az uralkodónőt, eleve kizár bizonyos eseményeket, például nem olvashatunk eucharisticont a királynő születésére vagy epithalamiumot esküvője alkalmából, mivel ebből az időszakból nem ismerünk iskolai anyagokat (a győri repetensek versei¹

* A szerző az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport munkatársa.

¹ Öt kötetnyi kézirat 1750–1773 közti időszakból. Pannonhalma, Főpátsági Könyvtár 118. D 12, 118. E 1, 118. E 19, 120b. A 3, 120b. A 9. (A tanulmány további részében a fenti jelzetek + lapszám alapján hivatkozom az egyes kötetek verseire.) A kéziratokról részletebben: SZABÓ Flóris, *A költészet tanításának elmélete és gyakorlata a jezsuiták győri tanárképzőjében (1742–1773)*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1980, 469–485; SZÁDOCZKI Vera, *Neolatin elégiaköltészet a 18. századi magyar jezsuita oktatásban = Verstan, poétika, trópusok a 15–17. századi Európában*, szerk. BARTÓK Zsófia Ágnes, FAJT Anita, GÖRÖG Dániel, HEVESI Andrea, MARÓTHY Szilvia, Budapest, reciti, 2014, 105–110.

1750-től kezdve maradtak fenn, a kolozsvári nemesi konviktus poétáinak kötete² pedig az 1766-os évvel kezdődik), de gyászverssel sem találkozunk halálára 1780-ban, mivel a rendet már korábban feloszlatták. Tehát az 1750 és 1773 közötti időszak eseményeit megörökítő alkotások állnak most a vizsgálódásunk középpontjában.

A jelenleg ismert közel 350 poéta- és repetens-versből mintegy 40 költeményt címeztek Mária Teréziához, férjéhez, Lotharingiai Ferenchez vagy valamelyik gyermekükhöz, illetve további 18 foglalkozik az osztrák örökösödési háborút követő hétéves háború eseményeivel és a csatákban résztvevő személyekkel. Ezeket a tanulmány végén található táblázat foglalja össze.

Mária Terézia családja: férj, gyerekek, unokák

Nézzük először, hogy az uralkodó családról milyen alkalmakkor írtak! A család közös életéből egy eseményt emel ki Casparus Genner³ repetens: az 1765-ös zergevadászatot. A versből nagyjából kiderül, kik vettek részt ezen a vadászon: elsőként a két fiútestvért Józsefet és Lipótot nevezi meg a szerző, majd apjukat, Ferencet, anyjukat, Mária Teréziát, a lányokról pedig csak annyit ír: *sorores*, amiből sajnos nem derül ki, kik voltak jelen valójában.⁴ Az Ausztriai Ház sértetlenségéért könyörög Franciscus Michl⁵ 1768-ban. A versben katalógusszerűen sorolja a sok fájdalmat, betegséget, sírást és gyászt, melyet az elmúlt években (tehát kb. az 1760-as évek első kétharmadában) el kellett viselnie a családnak. Név szerint szerepelnek benne Mária Terézia eltemetett gyermekei: Johanna (†1762) és Károly (†1761), utal menyének, Izabellának – József első feleségének – halálára (†1763), és unokájának – József kisebbik lányának – temetésére. A verset a „Pro salva, salva Theresa Domo!” felkiáltással, jókívánsággal zárja a szerző.

² Egy kötetnyi kézirat 1766–1773 közötti időszakból: Kolozsvár, Akadémiai Könyvtár Msc. 525. (A továbbiakban a Kv. + lapszám alapján hivatkozom e kötet verseire.)

³ Ladislaus LUKÁCS, *Catalogus generalis*, I, Roma, 1987, 410. (austriacus). A szerzők neveit az egységesség kedvéért mindig latin formában használom, azok nemzetiségétől függetlenül, ahogy a versek végén és Lukács *Catalogus*-ában is megtalálhatóak.

⁴ Casparus GENNER, *Poema de venatione Rapicaprarum in Alpibus Styrio instituta ab Augustissima Aula die 10. Julii Anni 1765*. (120b. A 9. 75–80, a részlet a 77. lapon olvasható): Hinc se Caesarei patriae duo sidera Fratres / Josephus sponsusque simul Leopoldus agebant: / Ambae parte alia (praecelsa propago) sorores. / Gassibus hinc aequis vestigia pone secuti / Franciscusque parens felixque Theresia Mater / Insolito cuncti radiantem ora ristere, / Nobiliumque piis stipati utrinque catenis.

⁵ LUKÁCS, *Catalogus...*, II, 1008–1009. (styris). Franciscus MICHL, *Elegia ad Parcas pro incoluitate reliquae Domus Austriacae* (120b. A 3. 85r–87v)

Míg magát Mária Teréziát 10 vers nevezi meg címében, addig férjéről, Ferencről csak egyetlen egyszer emlékeznek meg: halálára született egy hosszú elégia. Az ismeretlen nemzetiségű költő, Antonius Pacher a címben⁶ pontosan megjelöli a gyászos napot, melyen elhunyt a császár: 1765. augusztus 18, majd a gyászt és fájdalmat fejezi ki versében az idő előtti, hirtelen halál miatt.⁷ Ez a vers is megemlíti a közelmúltban eltemetett családtagokat, gyermekeit, Károlyt és Johannát és menyét, Izabellát. A vers egy elképzelt, márványba vésett sírfelirattal zárul, mely nemcsak szövegében, de elrendezésében is ezt a műfajt, formát követi.

Mária Terézia és Lotharingiai Ferenc házasságából 16 gyermek született, közülük azonban csak 10 élte meg a felnőttkort.⁸ A 16 gyermekből 11-et örökítettek meg versben a jezsuita iskolákban. Két lány 1750 előtt hunyt el kisgyermekként, a harmadik 1751-ben, és ebből az évből sem ismerjük a repetensek verseit, tehát elképzelhető, hogy ezeket az eseményeket is megverselték, csak jelenleg nekünk nincs tudomásunk róluk. További két lány, a beteges vénlány, Mária Erzsébet és a fiatalon meghalt Mária Jozefa nem szerepel a vizsgált anyagban. Nézzük azokat, akikről született vers!

Érdekes módon az uralkodónő gyermekeinek születését csupán egyszer ünnepezték verssel, épp a legfiatalabb, Miksa esetében. A többiek vagy 1750 előtt születtek, vagy a repetensek kötetei közül pont azok az évek hiányoznak, melyekben szerepelhetnének. Sokkal jellemzőbb téma az esküvő, unoka születése, egy-egy utazás vagy valamely más neves esemény és a halál. A legtöbb költeményt József főherceg kapta. Először Izabella, pármái hercegnővel kötött házassága szolgáltatta az alkalmat 1760-ban, majd rá három évre Izabella temetése.⁹ Első házasságából született mindkét leányát el kellett temetnie. A kisebbik lány haláláról a már említett összefoglaló jellegű versben emlékeznek meg, míg nagyobbik lányának emlékére egy

---

⁶ Antonius PACHER, *Elegia in obitum Francisci I. Rom. Inser. qui incidit in diem 18. Aug. An. 1765.* (120b. A 9, 1–7.) Lukács nem adja meg sem a szerző nemzetiségét, sem születési helyét: LUKÁCS, *Catlogus...*, II, 1128.

⁷ Occidit Imperii Rector Franciscus, eumque / Ante suum rapuit mors inopia diem. (120b. A 9, 1)

⁸ Mária Terézia férjéről és gyerekeiről összefoglalóan: NIEDERHAUSER Emil, *Mária Terézia – Alexander KAMENSZKIJ*, *Nagy Katalin*, [Budapest], Pannonica, 2000, 98–117.

⁹ Josephus KRESKAY, *Novum Foedus Familiae Bourbonicae. Sociatum Felici vinculo Himenaei Austriaco-Parmensis, Felix Omen utriusque Domus, Bourbonicae et Austriaco-Lotharingico Caesarae, aeterna amicitia necendarum; stabiliendae Religionis Christianae; feliciter gerendi belli Gallo-Hispanici; domando Anglia et Horesios; Dominii Maris Leopardis extorquendi; et pacandi imperii Romano-Germanici* (118. E 19, 199r–203r); Josephus WERNEKINGH, *Epicedion Isabellae Ludovicae defunctae Archi Ducis Austriae* (118. E 19, 253r–255v).

teljes eclogát szenteltek.¹⁰ Második házasságkötése alkalmából teljes verset ugyan nem olvashatunk, de az 1765-ös év utolsó poémája után található egy hét címből-szerzőből álló felsorolás, melyből kiderül, hogy létezett ilyen költemény. Az utolsó cím ezen a listán: „*Epithalamion Josepho Romanorum Regi et Josephae Bavariae dixit Franc. de Paula Schrank.*”¹¹ A címek után magyarázatul csak ennyit olvashatunk: „*Quorum poematum scriptio legitime interrupta*” – tehát ezeknek a poémáknak a beírása jogosan szakadt félbe, de arról nem tájékoztat, mi volt a valós ok.

Emléket állítottak a versekben Józsefnek, az uralkodónak: 1764-ben a római király, 1765-ben a német-római császár, majd az Erdély nagyfejedelemé cím megszerzésekor.¹² Érdekes, hogy míg az első két alkalomból osztrák származású írta a verset, addig ez utóbbira egy erdélyi repetens vállalkozott. Úgy tűnik, a repetens-mesterek nemzetiségi szempontból is odafigyeltek arra, hogy kivel milyen témájú verset íratnak. Ezt a későbbiekben még tapasztalni fogjuk. A kolozsvári poéták nem ennyire jelentős alkalmakra írhattak verset a császárról: háromszor örökítették meg József (király) utazását Rómába.

A többi gyermek esetében leginkább az esküvő szolgáltatott alkalmat a versírásra: Mária Krisztina Albert szász herceggel; Mária Amália Ferdinánd pármái herceggel; Lipót Mária Lujza pármái hercegnővel; Mária Karolina Ferdinánd, Nápoly-szicíliai királlyal; Ferdinánd Károly Estei Mária, modenai hercegnővel; és végül, de nem utolsó sorban Mária Antónia a későbbi XVI. Lajos, francia királlyal kötött frigyét ünnepelték verssel.

Az 1761-ben, fiatalon meghalt Károly Józsefnek epicediont írtak, róla és a következő évben szintén fiatalon elhunyt Mária Johannáról pedig közös gyászében emlékeztek meg. A legidősebb, életben maradt lánynak, Mária Annának (vagy Mariannának) Maurba tett látogatását örökítették meg egy terjedelmes Idyllionban.¹³ Ezen az akkor Bécshez közeli településen a jezsuiták lelkigyakorlatos házat építettek,

¹⁰ Antonius STOELTINGER, *Ecloga, qua Daphnis et Ladon aucupes deplorant immaturam mortem Theresiae, Josephi Imperatoris filiae* (118. D 12, 21r–23r).

¹¹ 118. D 12, 14r.

¹² Josephus WERNEKINGH, *Syncharisticon in Coronationem Josephi II. Regis Roamnorum* (118. E 19, 272r–274v), Josephus PUEL, *Syncharisticon Josepho II. Rom Imperatori* (120b. A 9, 81–87), Joannes CSEREL, *Poema de Josepho II. Augusto Caesare qui Magni Transylvaniae Principis Titulum recens assumpsit* (120b. A 9, 123–129).

¹³ Franciscus Xaverius RIEDL, *Idyllion De Domo Exercitiorum in Maur perfecta ab R. P. Franc. Dolfin Annaeae Domus Rectore cum eam Serenissima Archidux Mariana praesentia sua, comitantibus P. P. Molindes Fischer et Lob cobonestavit* (118. E 1. 329–338).

ahol a címben megjelölt Franz Dolfin atya tartott először lelkigyakorlatot.¹⁴ Ezt az épületet tisztelte meg látogatásával a főherceg, ennek alkalmából született a vers.

Ezekon kívül Lipót első fiának (a későbbi I. Ferenc osztrák császárnak és magyar királynak) születése alkalmából gratulálnak 1768-ban, bár valószínűleg ekkor még senki nem sejtette, hogy majd egyszer ő követi Mária Teréziát a trónon.

Két költemény csak közvetve kapcsolódik a témához, de a teljesség kedvéért álljanak ezek is itt. Alberthez, Mária Krisztina férjéhez 1766-ban a magyar Martinus Vukovics írt syncharisticont (beiktatásra, felszentelésre készült költeményt), abból az alkalomból, hogy egy évvel korábban Magyarország helytartóvá nevezte őt ki a királynő. 1772-ben pedig elégiában emlékeznek meg a francia király ellen megkísérelt merényletről. A vers keletkezésének időpontjában XVI. Lajos, Mária Antónia férje még nem volt a francia király, hanem az ő nagyapja, XV. Lajos uralkodott. Ellene követtek el merényletet 1757-ben, melyet túlélte.¹⁵ Nem éppen aktuális eseményhez nyúl vissza a kolozsvári poéta. Az is elgondolkodtató, hogy ezt a témát miért vették elő újra nem sokkal XVI. Lajos és Mária Antónia esküvője után.

Mária Terézia: anya, uralkodónő, örökségért harcoló nő

Mária Terézia megismerhető ezekből a versekből mint anya, ahogy örül egy gyermek születésének, vagy házasságkötésének, ahogy a bánat emészti temetésükön vagy betegágyuk mellett. Bár ezekben a költeményekben soha nem ő a főszereplő, csak mellékesen van jelen. Például a legkisebb fia, Miksa születésére írt 10 lapnyi terjedelmű versben¹⁶ neve csupán az első sorokban kerül elő, utalnak rá olyan kifejezések, felsorok, mint a *Gaudeo Magna Parens*, és majd csak a vers záró soraiban kap újra szerepet, mikor a szerző jókívánságait fogalmazza meg a gyermek és szülei számára.¹⁷

Mária Terézia versekből kibontakozó másik arca az örökségért harcoló nő. A hozzá intézett költemények fele ezt a témát járja körül. Az osztrák örökösödési háború különböző szakaszai, különösképpen a hétéves háború eseményei és (győztes)

---

¹⁴ *Cronologisch-geschichtliche Sammlung aller bestehenden Stiftungen, Institute – öffentlichen Erziehungs- und Unterrichts-Anstalten der k. k. österreichischen Monarchie mit ausnahme von Italien*, I. Band, von Johann Nepomuck EDLEN VON SABAGERI, Brünn, Rud. Rohrer, 1832, 331–332.

¹⁵ Vö. HAHNER Péter, *A régi rend alkonya*, [h. n.], Panem, 2006, 370.

¹⁶ Franciscus Xaverius RIEDL, *Sacrificium quo Materna Pietas Augustissimae Filium principem Maximilianum offert P. Virgini Cellensi* (118. E 1, 237–246)

¹⁷ Theresam Maria foves, dum vivet, amantem, / Donatus testis Maximilianus erat: / Mariam Theresia colat, dum spiro, Parentem, / Oblatus testis Maximilianus erit.

csatái szolgáltatták a versek témáit, ahol a legfőbb ellenség Poroszország és II. Frigyes király. Ez a versekből tökéletesen kiolvasható. Abból a 10 versből, amelyet neki címeztek öt kapcsolódik ebbe a témába, de további 18-at számolhatunk meg a kötetekben, melyek a hétéves háború egy-egy hőst: Hadik Andrást, Nádasdy Ferencet, Gideon von Laudont, vagy egy-egy eseményét örökítik meg: a hochkircheni csatát, győzelmet Drezdánál, a francia–osztrák szövetséget stb. Ezek közül én csak azokra próbáltam beleásni magam, melyek az uralkodónőt szólítják meg. Ezek a hosszú, 200-300 sornyi versek legtöbbször csak utalásszerűen mennek bele a történelmi eseményekbe, amelyek így nehezen kibogozhatóak: ki kivel van, ki az ellenség, kivel kötött szövetséget és miért. Másrészt töményen mitologizáló-allegorizáló költeményekről beszélünk. El lehet képzelni: a háború csatájába, ahol nem is a fővezérek és ismert emberek a jelentősek, hanem a helyi hősök, belép Mars és társai és a nagybetűs Iustitia és Caritas nevében cselekszenek több soron vagy akár több oldalon keresztül. Álljon itt minderre egy-két konkrét példa! 1754-ben írta meg Andreas Igyanovics a *Panegyricum Croatarum Auspiciis Mariae Theresiae militantium* című elégiáját.¹⁸ Panegyricon, tehát ünnepi, magasztaló beszéd, mégpedig a horvát hősöket magasztalja, akik rendkívüli szolgálatokat tettek az uralkodónőjüknek a csatában. A versből nem derül ki, melyik csatáról beszélünk, viszont megismerjük a horvát nemesi családokat (Bandur, Shorlach), akik már a Ferdinándoknak, Rudolfnak, Lipótnak és Károlynak is nagy segítségére voltak – ugyanígy most Mária Teréziának. Továbbá megtudjuk, hogy míg Achillest az anyja, mielőtt a sarkánál fogva belemártotta volna a Styx vizébe, vadkan velővel etette, hogy nagy harcos legyen, addig a horvát harcosok velővadás nélkül is tökéletesen harcra termettek, úgyhogy a királynőnek semmi oka az aggodalomra, jó kezében van. Itt is visszaköszön az, amiről már feljebb esett szó: Igyanovics horvát származású tagja volt a Társaságnak, tehát nem egy magyar vagy stájer repetens írta a horvát eredetmondát és a horvát harcosok dicséretét. Az is szokatlan, hogy egy ilyen témájú verset (hősök eredete, nagy csata) nem az úgynevezett hősi műfajban, eposzban, tehát hexameterben, hanem elégiában, azaz disztichonos formában írt meg a szerző. (Az sem nagyon jellemző – legalábbis itt a repetenseknél –, hogy a panegyricon műfajt disztichonos formába öntsék, bár elvétve előfordul.) Achilles és a velővadás mítosza közkézen forgó kép, mítosz lehetett a korban, többen, különböző műfajokban éltek vele hősök dicsőítései. Így nemcsak Igyanovics elégiájában olvashatjuk, hanem például Csódy Pál szombathelyi plébános *Hadakozó erői*

¹⁸ 118. E 1, 112–117.

és *hatalomnak dicsérete* című prédikációjában is, ahol a schweidnitzi csata magyar hősei múltját felül a görögöt.¹⁹

Még egy verset említenék röviden ebből a témából: Antonius Grasser *Epistola, qua Serenissima Poloniae Regina ab Augustissima nostra opem implorat*ját.²⁰ A műfaja episztola, tehát költői levél, és mint ilyen a disztichonos formát kívánja meg, itt ezt be is tartja a stájer származású költő. A levelet Lengyelország királynéja nevében címzi Mária Teréziának 1757-ben. A lengyel királyné ekkor Habsburg Mária Jozefa, Mária Terézia unokatestvére volt, II. Frigyes Ágost szász választófejedelem, lengyel király (itt III. Ágost néven uralkodott) felesége, aki Drezdában lakott. Így került a lengyel királyné az örökösödési háborúba. Itt sem a hadi eseményeket vizsgálom, hanem azt, ahogyan a megszólításban jellemzi Mária Teréziát Jozefa/Grasser. Mert levelet ír beteg az egészségesnek, aki gondot visel a népeire, meghallgatja a hozzá fordulókat, viseli a rárakott terheket és háborúban fáradozik jogos örökségéért.²¹ Az ilyenfajta jellemzések legtöbbször hiányoznak a költeményekből.

A háborús eseményeket és hősokeket érdemes kicsit közelebbről is megvizsgálni. A verscímek sokszor több információt tartalmaznak egy-egy eseményről, mint maguk a versek. Például egy Gideon von Laudon győzelmeit dicséző költemény terjedelmes címéből²² három csata (Schweidnitz, Glatz, Landeshut) körülményeit és időpontját is megtudjuk, de maga a vers csak egy nagy lélegzetvételnyi ujjongás, di-

---

¹⁹ A prédikációról bővebben írt és a szöveget közzétette: MACZÁK Ibolya, *A schweidnitzi Gideon: Retorikai eszközök Csódy Pál 1761-ben írt prédikációjában = A Hadtörténeti Múzeum értesítője* 9, szerk. HAUSNER Gábor, Budapest, Hadtörténeti Múzeum, 2007, 155–175 (Achillesről: 168).

²⁰ 118. E 1, 246–256.

²¹ *Aegra salus nobis; et quam modo mitto saluetm. / Haec etiam furta est missa Theresa tibi. / Perlegis? An visi palles ad nomina furti? / Excutiturque tua sqallida charta manu? [...] / Grande quidem, et maius mortali robore pondus, / Quod tibi nunc gentes imposuere, geris. / A sibi civiles poscunt sua tempora curae / Consilioque vices, et grave Martis opus. [...]*

²² *Gladus Domini et Gedeonis. Epinicium Panegyricum. Fortunatissimo et fortissimo Duci Gedeoni Laudon on Schweidnicium, validissimum Silesiae propugnaculum inaudita felicitate, sine praevia obsidione, trium horarum spacio, exiguo cum milite Kalendis Octobrius expugnatum. Gladus Domini et Gedeonis sive arcis et praesidii Glatzensis improvisa et fortunata intra quinque horas expugnatio, authore et Duce Gedeone Laudon. Gladus Domini et Gedeonis sive munitissimorum ad Landishutum Silesiae urbem Regis Porussiae castrorum, inter caeli tonitrua et fulmina, horribilemque tempestatem expugnatio; hostiumque ingenti clade affectorum, cum ipso Duce Fouquetio captivitas die 23 Junii 1760. per Ducem Gedeonem Laudon. Spectaculum.* Az nem teljesen világos, hogy ez három vers címe akart-e lenni, amiből csak az utolsót másolták be, vagy egy terjedelmes cím. A vers szövege konkrét eseményekre nem utal, abból nem derül ki.

cséret, a hős magasztalása. Tudjuk, hogy magyarok nemcsak a császári-királyi hadseregben harcoltak, a „másik oldalon”, a porosz táborban is találhatunk magyar huszár-ezredeket, akik ugyanolyan hősiessen küzdöttek.²³ Róluk mégsem tesznek említést a versek. Ugyanígy nem nagyon emelnek ki (akár jelentősnek számító) csatákat sem, melyekben a francia vagy az orosz szövetségesek álltak szemben Poroszországgal, tehát ha – jezsuita mércével mérve – nem az Osztrák-magyar Rendtartomány területéről származtak a hősök. Általában csak győztes ütközetekről és vitéz hadvezérekéről olvashatunk, a vereségek nem ihlették meg a költőket. Érdemes lenne mélyebben is megvizsgálni, hogy ezekből a versekből kapunk-e bármilyen konkrét képet egy-egy hadi eseményről, és ha igen, akkor az mennyire felel meg a valóságnak. Tesznek-e hozzá bármit a jelenlegi történelmi tudásunkhoz? Össze lehetne vetni a csatákról szóló különböző műfajú beszámolókat: Schweidnitzről, Frankfurtúrról, Berlinről, stb.²⁴ De mindez túlságosan messze vinne Mária Terézia alakjától, és jelen tanulmány célkitűzéseitől, így erre egy másik alkalommal kerül majd sor.

A háborúzáson kívül a politikai és egyházi élet számos más területén meg kellett állnia a helyét az uralkodónőnek. Ezek közül csak felsorolásszerűen álljon itt néhány: megújítja a békét és szövetséget a török szultánnal, Halicsot és Lodomériát harc nélkül visszaszerezte Magyarországnak, békét jósolnak az egyház zűrzavaros időszakában Mária Teréziának.

Két verset emelnék még ki. Először Georgius Szerdahely (ő az esztétikakönyv-író Szerdahely György még tanulóként) költeményét abból az alkalomból, hogy Mária Terézia megkapta XIII. Kelemen pápától a Magyarország apostoli királynője címet 1758-ban.²⁵ Örömrre és ünneplésre hív a költő mindenkit, taps és hálaének hallatszik a Boszporusz partjáig és vissza. De nem a dicséret és pompa leírása miatt foglalkoznék most e verssel. Míg tetteit, belső tulajdonságait és érzelmeit több versben is megénekeltek, addig külsejéről, megjelenéséről, öltözködéséről nem nagyon

²³ ZACHAR József, *Huszárhadak helytállása a Dunai Monarchia szülőföldjén: Kolín, 1757. június 18*, Aetas 2001/2, 29–49; UÓ., *Huszárok a nagyvilágban = A magyar huszárság története: A lovasműveltség sajátosságai*, szerk. CSIHÁK György, Budapest–Zürich, Zürichi Magyar Történelmi Egyesület–Heraldika, 2004, 43–52.

²⁴ Például levéltári iratokkal, jelentésekkel, levelekkel, melyeket Zachar József műveiben alaposan feldolgozott. A fentebb hivatkozott művein kívül ld. még: ZACHAR József, *Magyarok a Habsburg haderőben*, Hadtörténelmi Közlemények, 1997/1, 3–48 (ide: 35–38); UÓ., *Habsburg uralom, állandó hadsereg és magyarság*, Budapest, Zrínyi, 2004. Vagy össze lehetne vetni a háborút megverselő magyar nyelvű krónikásképpel: SZEMPCI MOLNÁR Ferenc, *Magyar krónikásának a XVIII. századból*, ZICHY Mihály, SZILÁGYI Márton és ZACHAR József tanulmányával, Budapest, Széphalom Könyvműhely, 1999.

²⁵ Georgius SZERDAHELYI, *Panegyricus Mariae Theresiae Reginae Hungariae Apostolicae Titulo a P. M. Clemente XIII. ornatu* (118. E 19, 6v–11r).

ejtettek szót. Álljon most itt erre egy rövid példa, mely valószínűleg elképzelt, sematikus, és szintén nem mentes az allegorizálástól, de máshol még ilyenrel sem találkoztam. Megjelenik a királynő ez ünnepi alkalmon, hosszú uszályos ruhát viselve, kezében a jogar, fején csillog a korona, Iustitia és Clementia kísérik.²⁶

1769-ben a krajnai Michael Castelliz hálaadó költeményével egy politikailag igen ingoványos, és jezsuita szempontból gyászos talajra merészkedik az *Eukharisztikon Augustissimae Romanorum Imperatrici Mariae Theresiae ob receptos in Provincias suas Societatis Nostrae missionarios Exules* című versével.²⁷ A 18. század közepétől a dél-amerikai jezsuita misszionáriusok nagyon nemkívánatos elemek lettek a tengerentúlon, olyannyira, hogy az ötvenes évek végétől/hatvanas évek elejétől hajóra rakták őket, és mint bűnözőket visszatoloncolták Európába. Partraszállás után egy részükre börtön várt, a szerencsésebbeket szabadon engedték.²⁸ Közülük több páter tartozott az Osztrák-magyar Rendtartományhoz. Őket Mária Terézia visszaengedte országába, és nyilvánosan működhettek. Erre jó példa az egyik leghíresebb magyar misszionárius, Orosz László, aki 1727–1768 közt volt a paraguayi misszió tagja. Ő, ha a dátumokat megnézzük, azzal a „szállítmánnyal” érkezhett haza, amely alkalomból a költemény született. Hazatérése után, mintha mi sem történt volna, a nagyszombati kollégiumban lett praefectus spiritualis.²⁹ A költemény nyitánya a szomorúságot, fájdalmat fejezi ki, majd Mária Teréziát dicséri, aki a páterek egyedüli reménysége, üdve

---

²⁶ Ipsa deinde trahens regali syrmate pallam / ingreditur sceptro insignis, nitidaeque coronae / stellis lucem diadema gerens; comitatur euntem / Iustitia, et placido vultu Clementia, qua nunc / Austríaca venere Domo [...] (118. E 19, 7r.)

²⁷ 120b. A 3, 122v–125r.

²⁸ A jezsuiták dél-amerikai missziójáról, hazatérésükről, bebörtönzésükről több vers is született: Josephus HEYRENBACH, *Metamorphosis Nemesis Paraquarice ...*, (118 E 19, 58r–64r); Josephus SETH, *Propempticon Sexaginta Missionariis e Societate Jesu Jussu Hispaniae regis in Paraguariam proficiscetibus*, (118. E 19, 152r–156r); Michael PATZIER, *Soteria pro recuperanda valetudine R. P. Josephi Kössler sed n. diva ob mortem illius, quae interea conrecluta est*, (118. D 12, 35r–37r); Ladislaus ARVAY, *Epistola P. Josephi Kajling ex carcere S. Juliani ad P. Joannem Kossler* (120b. A 3, 134r–136v); Andreas FELSZEGI, *Epistola qua P. Joannes Kossler respondet P. Josepho Kayling ad Epistolam Anno superiore datam*, (120b. A 3, 180r–180v). A témának bőséges a szakirodalma is: pl. BARTUSZ-DOBOSI László, *Jezsuiták és conquistadorok barca az indiánokért a XVII–XVIII. században*, Budapest, Szent Gellért, [2002]; BARTUSZ-DOBOSI László, *Magyar jezsuita misszionáriusok az „Indiákon” a XVII–XVIII században = Magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*, szerk. SZILÁGYI Csaba, Piliscsaba, PPKE BTK, 2006, 200–216; BABARCI Dóra, *Magyar jezsuiták Brazíliában a 18. század közepén*, PhD-értekezés, Szeged, 2011, stb.

²⁹ LUKÁCS, *Catalogus...*, II, 1119.

és fényes csillaga, aki nem sajnált semmiféle fáradozást érdekükben. Ebből a leírásból is kirajzolódik az alattvalóiért aggódó, értük mindent megteendő anya képe.³⁰ Majd hosszasan fejtegeti, mennyi jót tettek a jezsuiták Dél-Amerikában: Istenhez vezették az embereket, megtanították őket földet művelni, házat építeni, stb.³¹ Beszámol róla, hogy nem a bennszülött (paraguayi, brazil, kanadai, chilei) „katonáktól” kellett tartaniuk, hanem az európaiaktól, ők hozták meg a bilincseket és a börtönt.³² A költemény végén ismét az uralkodónőhöz fordul, és fiához, kifejezi háláját és jókívánságokat fogalmaz meg.

Összegzés

Összegzésként sok minden elmondható ezekről a versekről. Általában szép kézírással, jól olvashatóan írt, hosszú költeményekről van szó. A műfaj változatos, az alkalomnak megfelelően: panegyricus, syncharisticon, epinicium, epicedium, epistola, eucharisticon; egy részükhöz a disztichonos formát, másik felükhöz hexametert választottak szerzőik.

Lényegi különbséget lehet felfedezni a poéták és a repetensek témaválasztási szokásai közt. A repetensek kötetét akár friss aktuálpolitikai értesítőnek is tekinthetnénk. Ha történt valami a birodalomban, akkor arról nyomban írtak. Ami az év első felében történt, arról még az adott évben beszámoltak (mivel a versek általában a tavaszi-nyári eleji hónapokban születtek), ami az év második felében, arról a következő tavasszal. Ezzel szemben a poéták többször nyúlnak vissza korábbi eseményekhez. Például van poéta tollából származó elégia a hétéves háborúról 1766–1767-ből, mikor már rég véget ért a háború. Ezt magyarázhatjuk azzal, hogy 1766-tól ismertek csak poéta-versek, biztos írtak korábban is. Lehet, de a repetensek akkor sem nyúltak így vissza a múltba. Vagy Szent Istvánig és Hunyadiig mentek vissza, vagy a jelenben maradtak.

³⁰ Tu sola, o summum rebus solamen is arctis! / O vita! O populi spesque salusque tui! / Tu sola immensos ultro miserata labores, / Quassatam retines anchora firma rati[?]: / Per te securos mihi fas contingere portus, / Per te forte licet iam meliore frui. / O Domina! Austriadum o felix, et amabile sidus! / Princeps! Haud illo, quem regis orbe minor! / Quam sol occiduus, solis veneratur et ortus, / Et Dominam, ac Matrem praedicient esse suam: / In meritas per Te liceat mihi surgere laudes, / Et Dominam ac Matrem te celebrant meam [...]

³¹ [...] Hi sylvae absuetos per vitrea dona trahebant, / Ut facerent homines, quos timuere feras. / Illi neglectam proscindere vomere terram, / Et fabricare leves edocuere casas. (120b. A 3, 123v)

³² Hei mihi! Miles adest, non quem Paraquaria, nec quem / Aut Canada, aut Brasilis cruda, Chilisve tulit: / Sed quem magnorum genitrix Europa virorum / Edidit...

Egy másik meglepő dolog volt, hogy nem találkozhatunk e kötetekben egyetlen olyan költeménnyel sem, mely a királynőt születésnapján köszönti, vagy betegségből való felgyógyulást kíván. Pont azokat a témákat nem érintették, melyeket az elején felsoroltam, hogy a funkcionális költészet legnyilvánvalóbb alkalmai. Ha a kisebb, szokásos betegségeket nem is vették figyelembe, a körül igazán nagyobb felhajtást csaphattak volna, hogy az uralkodónő kiheverte a fekete himlőt, amit elkapott menyétől, Jozefától 1767-ben,³³ aki, mint ismert, bele is halt betegségébe. Természetesen, aki erről a témáról szeretne olvasni, bőven talál aprónyomtatványok és nyomtatott verseskötetek lapjain ide kapcsolódó költeményeket, hogy csak egyet említsek: a szintén jezsuita Makó Pál a *De reddita valetudine Mariae Theresiae Augustae* című elégiája aprónyomtatványként jelent meg Bécsben már 1767-ben, majd a későbbi verseskötetébe beépítette. A vers először az aggodalom hangján szólal meg a halál árnyéka miatt, majd kéréseket, jókívánásokat fogalmaz meg és érződik rajta a megkönnyebülés is, amiért az uralkodónő életben maradt. Ugyanezen a címen és valószínűleg ugyanebben az évben jelentetett meg Majláth Antal *Oratiót* Nagyszombatban szintén az uralkodónő gyógyulására.³⁴

Neves személyek, a kor kiváló (nem csak jezsuita) alakjai foglaltak versbe vagy szónoki beszédbe jelen tanulmány időhatárain kívül rekedt eseményeket: ódát írtak esküvőjére,³⁵ üdvözölték az egyetem Budára majd Pestre költöztetésekor,³⁶ és megemlékeztek haláláról.³⁷ Rengeteg verset és témát lehetne még találni, melyek az uralkodónő életéből, tetteiből, családjá sorsának alakulásából merítettek ihletet, számos más szempontból lehetne vizsálni e költeményeket, de ezt majd egy másik tanulmány fogja megtenni.

---

³³ NIEDERHAUSER, *i. m.*, 84.

³⁴ Antonius MAJLÁTH, *Oratio qua redditam valetudinem Mariae Theresiae Augustae...*, Tyrnaviae, Acad., [1767].

³⁵ Pl. *Odae epithalamiae in auspicalissimum connubium [...] Francisci III. [...] et Mariae Theresiae [...]*, Altorfii, 1736.

³⁶ Pl. Paulus MAKÓ, *Oratio quam anno 1777, cum Regia Scientiarum Universitas Budae collocaretur*, Vindobonae, 1779; Adamus PATACHICH, *Eucharisticon Magnae Mariae Theresiae [...] dum [...] rem Hungariae literariam, Universitatem Budensem, Regiam Nobilium Academiam Theresianam [...] constabiliret*, Budae, Univ., 1780; UŐ., *De laudibus Mariae Theresiae [...] quod Budae Scientiarum Academiam instituerit...*, Budae, Univ., 1780.

³⁷ Pl. Johannes Chrisostomus MOLNÁR, *Oratio funebris ad solennes exequias Mariae Theresiae, Romanorum imperatricis*, Budae, Univ., 1781; [Stephanus SPAITS], *In obitum Mariae Theresiae [...] quum ei regia universitas Budensis ritu solenniori parentaret: Ode*, Budae, Univ., 1781. stb.

Személyek	Események	Versek (keletkezés éve, szerző nemzetisége ³⁸ , versforma ³⁹)
Szülők		
Mária Terézia (1717–1780)	háborúk	118. E 1. 112–117 (1754, cr, h) Andreas IGYANOVICS, <i>Panegyricon Croatarum Auspiciis Mariae Theresiae militantium</i> 118. E 1. 246–256. (1757, st, d) Antonius GRASSER, <i>Epistola, qua Serenissima Poloniae Regina ab Augustissima nostra opem implorat</i> 118. E 1. 277–286 (1757, st, d) Joannes NEKREPP, <i>Elegia Epistolica, qua Silesia contra Boruszum auxilium petit ab Augustissima nostra</i> 118. E 1. 353–360 (1758, st, d) Josephus SCHLEMICHER, <i>Elegia, Spes Augustae nostrae ex calamitatibus confirmata</i> 118. E 19. 102v–107v (1760, hu, h) Josephus GAAL, <i>Panegyricus Danno Duci et Cienti Mariano. Bellum Marianum gerenti (id est pro Maria Theresia, et pro Regnis ac populis Marianae Clientele devotis nempe Austria, Hungaria, Bohemia, et contra hostes infensissimos tum Mariae Theresiae Reginae Marianae, tum Mariae Reginae Mundi) sabbathis, et festis Marianis Pugnanti, ac Vincenti et actenus auspiciis Marianis semperinvicto</i>
	Mária Terézia és a magyarok	Kv. 55–64 (1766, sic, d) Emericus CSEREI, <i>Elegia qua Hadikius pro onomastico die Reginae offert Berolinum</i> 118. E 19. 6v–11r (1759, hu, h) Georgius SZERDAHELYI, <i>Panegyricus Mariae Theresiae Reginae Hungariae Apostolicae Titulo a P. M. Clemente XIII. ornatu</i> 118. D 12. 124r–126v (1773, hu, h) BONYHADY, Ignatius, <i>Panegyris Augustissimae Imperatricis Mariae</i>

³⁸ Az évszám után a vers szerzőjének nemzetisége áll rövidítve. A betűkapcsolatok a Lukács *Catalogus*ában feltüntetett latin megnevezések rövidítései az alábbiak szerint: au – austriacus (osztrák), bo – bohemus (cseh), ca – carinthus (karintiai), car – carniolus (karantán), cr – croata (horvát), ger – germanus (német), hu – hungarus (magyar), ill – illyrus (illír, horvát), mo – moravus (morva), sic – sículus (székely), st – styrys (stájer), tr – transylvanus (erdélyi), x – a katalógus nem jelöli meg a nemzetiséget.

³⁹ A versforma rövidítve az alábbiak szerint: d – disztichon, h – hexameter, v – vegyes.

Theresiae ob geminas Provincias Halitiam et Lodomeriam Hungaria sine bello restitutas

Mária Terézia és az egyház		120b A 3. 122v–125r (1769, car, d) Michael CASTELLIZ, <i>Eukharisztikon Augustissimae Rom. Imperatrici Mariae Theresiae ob receptos in Provincias suas Societatis Nostrae missionarios Exules</i> 120b A 3. 160r–161r (1769, hu, h) Franciscus Xaverius SOMOGYI, <i>Poema, sive augurium pacis in Augustissima Domina Nostra in his turbidis Ecclesiae temporibus</i>
Lothatingiai Ferenc (1708–1765)	halála	120b A 9. 1–7 (1766, x, d) Antonius PACHER, <i>Elegia in obitum Francisci I. Rom. Inser. qui incidit in diem 18. Aug. An. 1765.</i>
Gyerekek – házastársak		
Mária Erzsébet Amália (1737–1740)	–	–
Mária Anna Jozefa (1738–1789)	beteges, vénlány maradt	118. E 1. 329–338 (1757, au, d) Franciscus Xaverius RIEDL, <i>Idyllion De Domo Exercitiorum in Maur perfectia ab R. P. Franc. Dolfm Annaeae Domus Rectore cum eam Serenissima Archidux Mariana praesentia sua, comitantibus P. P. Molindes Fischer et Lob cobonestavit</i>
Mária Karolina Ernesztina (1740–1741)	–	–
József Benedek Ágost→ II. József (1741–1790)	1. esküvő: 1760	118. E 19. 199r–203r (1762, hu, h) Josephus KRESKAY, <i>Novum Foedus Familiae Bourbonicae. Sociatum Felici vinculo Himenaei Austriaco-Parmensis, Felix: Omen utriusque Domus, Bourbonicae et Austriaco-Lotharingico Caesarae, aeterna amicitia nectendarum; stabilendae Religionis Christianae; feliciter gerendi belli Gallo-Hispanici; domando Anglia et Horeseos; Domini Maris Leopardis extorquendi; et pacandi imperii Romano-Germanici</i>

1. Bourbon Izabella, pármái hercegnő	Izabella halála: 1763	118. E 19. 253r–255v (1763, au, d) Josephus WERNEKINGH, <i>Epicedion Isabellae Ludovicae defunctae Archi Ducis Austriae</i>
	lánya: Mária Terézia (1762–1770)	118. D 12. 21r–23r (1770, au, h) Antonius STOELTINGER, <i>Ecloga, qua Daphnis et Ladon aucupes deplorant immaturam mortem Theresiae, Josephi Imperatoris filiae</i>
2. Mária Jozefa, bajor hercegnő	2. esküvő: 1765	(vö. 118. D 12. 14r, ger: Franciscus de Paula SCHRANK, <i>Epithalamion Josepho Romanorum Regi et Josephae Bavaruae</i>)
	római király: 1764	118. E 19. 272r–274v (1764, au, h) Josephus WERNEKINGH, <i>Syncharisticon in Coronationem Josephi II. Regis Romanorum</i>
	német–római császár: 1765	120b A 9. 81–87 (1766, au, h) Josephus PUEL, <i>Syncharisticon Josepho II. Rom Imperatori</i> 120b A 9. 123–129 (1766, tr, h) Joannes CSEREI, <i>Poema de Josepho II. Augusto Caesare qui Magni Transylvaniae Principis Titulum recens assumpsit</i>
	római látogatás	Kv. 257–260 (1769, sic, d) Thaddeus WERESS, <i>Propempticon Josepho secundo Romanorum imperatori Roma et aliis . . . . redeunt</i> Kv. 261–265 (1769, x, d) Josephus FUX, <i>Elegia qua Poeta Lignisicat gratulationem urbis Romanae quod Imperatorem suum post tot evolutos jam anno denuo videre et gremio suo fovere datum sit</i> Kv. 270–271 (1770, hu, d) Martinus TÖVESSI, <i>Elegia qua gratulatur Poeta Josepho Imperatori quod feliciter Romae pervenerit</i>
Mária Krisztina (1742–1798) Albert, szász herceg	esküvő: 1766	Kv. 267–270 (1769, hu, d) Antonius NEMES, <i>Epithalamium Carmen de alterum Principe locum tenente Hungariae et Christina filia serenissimae Reginae dono?? sero matrimonii vivo pangerentur</i>

	Albert Magyarorszá- g helytartója: 1765	120b A 9. 87–90 (1766, hu, h) Martinus VUKOVICS, <i>Syncharisticon Alberto regio Principi, Saxonia Duci, de Obnta nuper Locumtenentis Ungariae dignitate</i>
Mária Erzsébet (1743–1808)	–	–
Károly József Emánuel (1745–1761)	fiatalon meghalt	118. E 19. 156v–164v (1761, hu, h) Josephus HIEMER, <i>Epicedion Serenissimo Principi Regio Archi-Duci Carolo Die 18 Januarii Viennae defuncto</i> 118. E 19. 212v–215r (1763, au, d) Antonius PERLER, <i>Epicedium quo duplex Austriae funus deploratur</i>
Mária Amália (1746–1804) Ferdinánd, pá- rmai herceg	esküvő: 1769	120b A 3. 161v–164v (1769, ca, h) Josephus LERCHINGER, <i>Epithalamium Amaliae Archiducis cum Serenissimo Parmensi Duce Ferdinando</i> Kv. 217–220 (1770, x, d) Thomas POTSA, <i>Epithalamium Mariae Amaliae Parmensium Duci desponsae</i>
Péter Lipót József → II. Li- pót (1747– 1792) Bourbon Mária Lujza, pármái hercegnő	esküvő: 1765 1. fiúgyermeke: Ferenc (1768– 1835) → II. Ferenc	120b A 9. 49–56 (1766, au, d) Josephus PUEL, <i>Elegia de itinere Ludovicae Hispaniae Infantis in Tyrolim</i> 120b A 9. 71–75 (1766, x, h) PACHER, Antonius, <i>Iter Augustissimae Domus Austriae per Stiriam et Carinthiam in Tyrolim ad Hymenaeum Archiducis Leopoldi cum Luisa Hispaniae Infante Mense Julio 1765.</i> 120b. A 3. 103r–105v (1768, bo, h) Antonius HINTERBERGER, <i>Genethliacon Serenissimo Hebruriae Duci 12. Februarii orbi nato</i>
Mária Karolina (1748)	születéskor meg- halt	–
Mária Johanna Gabriella (1750–1762)	fiatalon meghalt	118. E 19. 212v–215r (1763, au, d) Antonius PERLER, <i>Epicedium quo duplex Austriae funus deploratur</i>
Mária Jozefa (1751–1767)	–	–

Mária Karolina Lujza (1752–1814) Ferdinánd, Nápoly-szicíliai király	esküvő: 1768	120b A 3. 94r–96v (1768, ger, h) Columbanus PFEIFFER, <i>Propempticon Seren. Archiduc. Carolinae Sponsae Regis Neaplitani in Italiam euntis</i> 120b A 3. 96v–100v (1768, ill, h) Antonius MAMMINI, <i>Epithalamium Serenissima Archiduci Carolinae Ferdinando III. et utriusque Siciliae Regi</i>
Ferdinánd Károly Antal (1754–1806) Estei Mária, modenai her- cegnő	esküvő: 1771	118. D 12. 62r–64v (1772, au, d) Ignatius BÖHM, <i>Epithalamium Serenissimi Archiducis Ferdinandi et Aestinae Beatricis</i>
Mária Antónia (1755–1793) XVI. Lajos, francia király	esküvő: 1770	118. D 12. 18r–20v (1770, hu, h) Georgius MAJLÁTH, <i>Epithalamium Serenissimae Archi-Duci Antoniae, et Delphino Galliarum</i>
	(francia király el- leni merénylet)	(Kv. 395–398 (1772, sic, d) Ladislaus SÁNDOR, <i>Elegia qua Poeta describit meditatam scelus contra Regem Galliae Iansenistas Hereticos persequentis</i>)
Miksa Ferenc (1756–1801)	érsek	118. E 1. 237–246 (1757, au, d) RIEDL, Franciscus Xaverius, <i>Sacrificium quo Materna Pietas Augustissimae Filium principem Maximilianum offert P. Virgini Cellensi</i>
	a család általában	Egyéb 120b. A 9. 75–80 (1766, au, h) Casparus GERNER, <i>Poema De venatione Rupicaprarum in Alpibus Styrio instituta ab Augustissima Aula die 10. Julii Anni 1765.</i> 120b. A 3. 85r–87v (1768, st, d) Franciscus MICHL, <i>Elegia ad Parcas pro incolumitate reliquae Domus Austriacae</i>
	a hétéves háború	118. E 1. 347–353 (1758, mo, d) Franciscus FOURNIER, <i>Elegia qua Sclavonia milites suos a Borusso occisos deplorat</i>

118. E 1. 410–417 (1758, x, d) Ignatius FILDBERGER, *Epistola ad Regem Borussiae qua princeps Beveranus a nostris captus perfidio crimen a se amoliri studet*
118. E 19. 11v–18r (1759, st, v) Guilielmus BRINCK, *Comviviium Theresianum exhibitum 14ta Octobris in pugna ad Hochkirchen qua Victor Exercitus Austriacus Regem Boruss. Castris exiit Enthusiasmo expressum*
118. E 19. 18r–20v (1759, au, h) Ferdinandus ADLMANZEDER, *Epinicion Daunio ob relatam victoriam de Rege Prussiae decima quarta Octobris, et hostes castris excutos*
118. E 19. 28r–34v (1759, bo, h) Josephus HAMPEL, *Propempticon Mareschallo Daunio in Bohemiam ad exercitum rursum in hostes ducendum proficiscenti*
118. E 19. 35r–43r (1759, au, h) Michael BALDERMANN, *Propempticon Satyricum Moscovitis cum comminatione methamorphosis Poeticae in testudines hiperboreas. Ne rursum anno fere integro e Prussia in Pomerianam et Brandeburgiam proficiscantur, cum jactura temporis, sumptuum, et occasionis rei bene gerendae cumque damno foedatorum, et sua clade*
118. E 19. 70r–77r (1760, x, h) Franciscus JEGER, *Dresdo sine sanguine a jugo Prussico liberato Gratulatio conclusa propemptico ad Saxonio Principes, inde in Poloniam Regis castris isthic exulantis revisendi causa proficiscentes*
118. E 19. 98r–102r (1760, hu, h) Ladislaus Stephanus OKOLICSÁNYI, *Epinicion Daunio ob Victoriam ad Dresdam 20 Novembris, et in Captivitatem redactam partem exercitus Prussici 21 ejusdem*
118. E 19. 108r–113r (1760, ca, h) Joannes RINGAUFF, *Panegyricon Heroibus Ordinis Theresiani Dresda 23 Januarii solenni pompa inauguratis*
118. E 19. 113v–117v (1760, cr, h) Josephus RADOCSEI, *Moscovitis ad Francofurtum, adjuvante milite Austriaco Magno praelio de Borussiae Rege Victoribus Trophaeum. Constructum in loco pugnae ex tormentis curulibus 200, vexillis hosti ereptis 125, Tympanis 300, sclopis 20000, caesis hostibus 15000, captis 3000 etc.*

118. E 19. 136r–141v (1760, au, h) Josephus THEYER, *Commercium Lipsiense. Satyra super calamitoso lucro, etcivium Lipsiensium pro augusta dominatione, et suavi imperio, sceptroque aureo optimi et Catholici Principis Friderici Augusti Poloniae regis, Borussicum jugum, et sceptrum ferreum Friderici Wilhelmi stulta negatione mercantium*

118. E 19. 142r–147v (1761, x, h) Antonius VIANNINI, *Corvus, Vulpes, et Gallinae. Fabula, sive lusus Allegoricus et Carmen Didacticum ex apologo Morali Sancti Cyrilli quo Foedus Prusso-Anglicum adversus Gallo-Austriacos adumbratur*

118. E 19. 179r–183v (1762, au, v) Ignatius PLANCK, *Gladus Domini et Gedeonis, sive Inexpectatissima juxta, felicissima Schweidnitz Expugnatio Kalendis Octobribus An. 1761. per Ducem Gedeonem Laudon. Enthusiasmus*

118. E 19. 184r–188r (1762, au, h) Bernardus JASZVITZ, *Gladus Domini et Gedeonis. Epicedion Panegyricum, Fortunatissimo et Fortissimo Duci Gedeoni Laudon ob Schweidnicium, Validissimum Sileziae propugnaculum inaudita felicitate, sine provia obsidione, trium horarum spacio, exiguo cum milite Kalendis Octobribus expugnatum...*

118. E 19. 188v–193v (1762, hu, h) Emericus, BATHA, *Gladus Domini et Gedeonis[...] Spectaculum[...] Panegyrycon Novo Gedeoni[...]*

Kv. 55–64 (1766, sic, d) Emericus CSEREI, *Elegia qua Hadikius pro onomastico die Reginae offert Bero-
linum*

Kv. 70–75 (1766, hu, d) Josephus GENCSI, *Elegia qua Nadasdius repelito septies praelio Prussum victum nunciat et ad agendas Deo gratias Pragenses hortatur*

Kv. 112–115 (1767, sic, d) Georgius JANKO, *Elegia qua laudat Austria fidelitatem Hungarorum quod in bello periculosissimo eam non deseruerint(?)*